

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

SZIGETÜNK BÉKÉJE

Kárpátalja a béke szigete – mondogatta Fodó Sándor, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség első elnöke, valamikor a '90-es évek közepén. Érezte talán maga is, hogy megállapítása kissé felszínes, ám a javában dúló dél-szláv háborúra figyelve jóváhagyólag bólintottunk rá, mert lelkünk mélyén óhajtottuk, hogy valóban így legyen. Az ukrán belpolitika barométere azonban mindjárt a független Ukrajna megerősítésére kiírt referendumot követően változásokat jelzett. Ugyanis a megyei tanács döntése értelmében az ország függetlensége mellett, 1991. december 1-én Kárpátalja különleges gazdasági státuszáról (78%) és egy Beregszász központú magyar autonóm körzetről (81,4%) is szavazhattunk, azóta sem tapasztalt egyetértéssel. Ettől ugrott csak magasra, s rezgett idegesen az a bizonyos mutató! A fiatal ukrán demokrácia szélsőségei, de mérsékeltjei is, egyaránt felhőrdültek az igenek magas arányán, szemükben mi, kárpátaljai magyarok, potenciális szeparatisták lettünk. Ezek után már szóba sem jöhetett a népakarat megvalósítása, a kérdés el sem juthatott az ukrán törvényhozásig. Nyilvánvaló lett, hogy továbbra is meg kell elégednünk a nyelvi és kulturális hagyományápolásra vonatkozó olyan-amilyen jogainkkal, ám ezekért – időről-időre – manapság is határozottan ki kell állnunk. A téma, amint látjuk, a kelleténél is összetettebb, kényesebb, ennél fogva a cél – a magyar-ukrán megbékélés, népeink hosszabb távú, konfliktusmentes együttélésének elérése – jelenlegi belpolitikai helyzetünkhöz képest még odébb van. De nem volt ez mindig így, s ennek alátámasztására most gyermekkorom egyik emlékképével hozakodom elő.

Kis családi házunk konyhája az '50-es évek közepén, Tiszaújlakon. Varrónő nagyanyám Singer gépe előtt görnyed, az ágy szélén és a két hokedlin asszonyok ülnek, én pedig a tűzhely előtti sámlin lovagolva lesem a szót. Megcsikordul a kisajtó, eltelik talán fél perc is, de az ajtón nem jelentkezik senki. – Eridj csak, Lacika, nézd meg, ki jött! – utasít Nagymama. Szedem máris apró lábaimat, loholok, de a kútnál már látom, hogy Vomnádcát csoszog befelé, az öreg koldus. Félreállok az útból, ő bólint, s elindul a gang felé. A konyhaküszöb előtt megáll, leveszi sapkáját, s fejét meghajtva keresz-

tet vet, majd elkezdí számunkra érthetetlen mondokáját. Ebből származik neve is, azaz hogy jobb ötlet híján mi neveztük el Vomnádcátnak, mert szláv nyelvű könyörgéséből valami hasonló hangzású nyelvi egységet véltünk hallani. Nagymama feláll, a kredenc belsejéből előveszi a konyharuhába göngyölt kenyeret, leszél egy teljes karéjt, s felém nyújtja, hogy továbbadva tanuljam, szokjam az irgalmasságot. A koldus meghajolva fogadja az alamizsnát, s közben megszemlélhetem kopasz fején a vetőkrumpli-nagyságú dudort, amelynek eredetéről az utcabeli gyerekekkel épp eleget fantáziáltunk már. Az öreg hálálkodik, kissé imbolyogva megfordul, s már csak botjának kocogását halljuk a kavicsal megszórt udvaron. Megszólal ekkor az egyik asszony: – Margit, minek ad ennek a vén huculnak? Űgyis csak odadobálja a kutyáknak. Láttam má' nem eccer...

Nagymama szemrehányó pillantást vet rá, s csak ennyit válaszol:

– Ugyan már, Ilon, emberek vagyunk.

Szinte bizonyos vagyok benne, hogy a korosztályomhoz tartozó ukránoknak is megvannak a maguk hasonló emlékei. De elkerülhetetlenül felötlik bennem a magyar és a ruszin nép egymásrautaltságát elbeszélő eredetmonda, amint azt Bonkáló Sándor rögzítette valamikor.

Krisztus urunk, miután szépen, rendre kijelölte a földön a két nép életterét, békével bocsátotta útjára a magyart és a ruszint. Esztendő multán mégis panasszal tértek vissza hozzá.

– Kenyérnekvalóm ugyan termett bőséggel – így a magyar –, de majd megfagytam a télen, mert nem volt tüzelóm.

– Én pedig csaknem éhen haltam, Uram, mert a hegyek keservesen feltört lankái egy kis rozson kívül semmit se adtak – tette panaszbá a ruszin.

– Ez így nem maradhat – mondta az Úrjézus –, végül is emberek vagytok!

S attól kezdve úsztatja a ruszin az alföldre a fát, és tengelyen szállítja haza méltó ellenértékét, a gabonát és a bort.

De mi van akkor, ha megfeledekezünk az „emberek vagyunk” mélyen humánus, útmutató intelméről? Mi van, ha egy gőzös pillanatban különbnek tartjuk magunkat a másiknál, esetleg elsőbbségünket harsogva követelünk a másik rovására területeket, befolyást és kiváltságokat? Ilyenkor történelmi helyzet van alakulóban, amelyet a példák tanulságai szerint szinte lehetetlen megúszni szégyen nélkül.

A mi 20. századi együttélésünknek is vannak szégyenfoltjai. Ott van például a Huszt alatti Vörös mező, ahol 1939 márciusában a bevonuló magyar csapatok vérbe fojtották a szicsgárdisták fegyveres ellenállását. A

fellépés jogosságáról, az áldozatok számáról, a foglyul ejtett ellenállók soráról – konkrét adatok hiányában – azóta is zajlanak a viták. De eszünkbe jut erre mindjárt a háborút követő, aránytalanul sok áldozatot követelő szovjet megtorlás, amelyről évtizedekig csak hallgatni lehetett. Senki sincs feledve, semmi sincs feledve – hallhattuk gyakorta a szovjet időkben, amikor a nagy honvédő háború hőseire terelődött a szó. E gondolat első részét akár fel is vállalhatjuk, s nyugodtan átvihetjük saját áldozatainkra, ám a folytatással gond lehet, mivel felelősségre már senki sem vonható. A harmadik generáció is felnőtt azóta, s a számonkérés helyett a főhajtás, a méltó emlékezés legyen az ő dolguk immár. És maradjanak éberek, hogy egyik gyalázat se ismétlődhessék még egyszer. Egy stabil demokráciában egyszerű közhelyként hangzana e kívánság, de Kelet-Ukrajnában tavasz óta polgárháború dúl, s a közvetlen közelünkben is történtek már kisebb fegyveres incidensek. Félő, hogy előbb-utóbb veszélybe kerül szigetünk békéje, s nem tudható, hogy egy radikálisan megváltozott politikai helyzetben, amikor a háború gyilkolásra uszító szelleme felfüggeszti a törvényes rendet, miként viszonyulnak majd hozzánk, s milyen szándékkal vetik szemünkre a múltat kárpátukrán polgártársaink.

Egy dolgot azonban mindenképpen tisztázni kell. Szülőföldünk, bár jelenleg Ukrajna része, sajátos történelmét, etnikai összetételét, kultúráját és természeti viszonyait, de természetes határait tekintve is elkülönülni látszik Ukrajnától. Már nem Magyarország és nem Szlovákia, de nem is Kárpátontúl, hanem egyszerűen csak Kárpátalja, amelynek őshonos, több nemzetiségű lakosai következetesen és makacsul kárpátaljaiaknak mondják magukat. Elégé sajtóságos identitás ez, de ki vonná kétségbe létezését? Ki cáfolná, hogy ez az állapot a sok tekintetben tékozló, világrendet felforgató 20. század rajtunk végzett munkájának eredménye? Így lett nekünk közös hazánk e tenyérnyi föld, bennünket ez éltet, s majd hantjával is ez takar. Ám addig – osztoznunk kell áldásain és nyomorúságán, természeti szépségein, de épített örökségén is. Ha tetszik, ha nem, nekünk – kárpátaljai ukránoknak, magyaroknak és másoknak – életvitelben, gondolkodásban, a világ globalizáló törekvéseivel szemben is ki kell állnunk, egyre több bizalommal közeledve egymáshoz. Írnunk, énekelnünk, tudóssá lennünk azonban továbbra is a magunk nyelvén ajánlatos, s persze, fohász-kodnunk is, hogy a Miatyánk és az Otcsenás továbbra is erősítsék egymást, Szülőföldünk pedig valóban „a béke szigete” maradjon.